

Kralina Hoboth Katalin

A szlovák mint idegen nyelv oktatása. Tankönyvkörkép

A szlovák nyelv oktatása a magyar tanítási nyelvű iskolákban az elmúlt évtizedek folyamatosan vitatott kérdése. A magyar kisebbséget sok kritika éri az államnyelv ismereti szintjével kapcsolatban. A szlovák nyelv oktatása során számos módszertani kérdés merül fel. Az oktatás sikerességének fontos tényezői többek között a tankönyvek. Jelen írás azon tankönyveket hasonlítja össze, amelyek a szlovák nyelvtanulás kezdeti szakaszában használhatók.

Szlovákiában a szlovák mint idegen nyelv oktatása a következő területeket érinti:

- a szlovák nyelv oktatása a szlovákiai egyetemeken tanuló külföldi diákok számára,
- a szlovák nyelv oktatása a Szlovákiában élő kisebbségek számára,
- a szlovák nyelv oktatása menekültek (felnőttek és gyermekek) számára (Vančo, 2017, 272).

Az egyes csoportok oktatása eltérő módszertani elvek alapján valósul meg. A szlovákiai egyetemeken tanuló külföldi hallgatók esetében a célcsoportot felnőttek alkotják, akik egyrészt az anyanyelvi tudatosságuk magasabb szintje, másrészt más idegen nyelv tanulásának köszönhetően más módszertani megközelítést igényelnek. E csoporton belül is különbséget kell tennünk a szláv, illetőleg nem szláv országokból származó, valamint angol nyelvű és szlovák nyelvű tanulmányi programban tanuló hallgatók között. E célcsoport a korábbi nyelvismereteinek köszönhetően már rendelkezik nyelvtani ismeretekkel, tisztában van az egyes nyelvi, nyelvészeti fogalmak jelentésével.

A Szlovákiában élő kisebbségek számára az államnyelv oktatása intézményes keretek között, az óvodában és az iskolában valósul meg. Mivel ez esetben a célcsoportot gyermekek alkotják, akik a felnőttekhez képest alacsonyabb szintű nyelvi tudatossággal rendelkeznek, s a nyelvtanulás kezdeti szakasza párhuzamos az írás/ olvasás tanulásával, emiatt a szlovák nyelvi képzésük sajátos megközelítést igényel. A harmadik célcsoportba egyaránt tartoznak gyermekek és felnőttek, ám ők a nyelvet intenzív nyelvtanfolyamokon sajátítják el (Vančo, 2017, 273).

A szlovák mint idegen nyelv oktatásával a pozsonyi Comenius Egyetem Studia Academica Slovaca központja foglalkozik 1965-től. E központ munkatársai foglalkoznak a szlovák mint idegen nyelv kutatásával, tankönyvek és módszertani segédanyagok kidolgozásával, lektorok felkészítésével (Vančo, 2017, 274). Önálló szakként azonban a szlovák mint idegen oktatása nem végezhető. A szlovák szakon tanuló, a későbbiekben szlovák szakos pedagógusként dolgozó hallgatók szlovák nyelv és irodalom szakon végzik tanulmányaikat, a szlovákiai egyetemeken tehát nincs szlovák mint idegen nyelv tanulmányi program sem BA, sem MA szinten (Vančo, 2017, 274). A pedagógusképzésben – a „komáromi Selye Egyetem pedagógusképzésén és a nyitrai alsó tagozatos pedagógusképzésén kívül – nem készítik fel a pedagógusokat célzottan a magyar iskolában folyó szlovák nyelv oktatására“ (Vančo, 2017, 275). A pedagógusoknak az oktatás során kell az adott célcsoport igényeinek megfelelő módszertani elveket kidolgozniuk, amelyeknél számos tényezőt kell figyelembe venni.

A kisebbségi gyermekek szlovák nyelvtanulása/ nyelvtanítása során nemcsak a célcsoport életkora meghatározó, hanem a lakhelyük nyelvi környezete is. A szlovákiai magyar

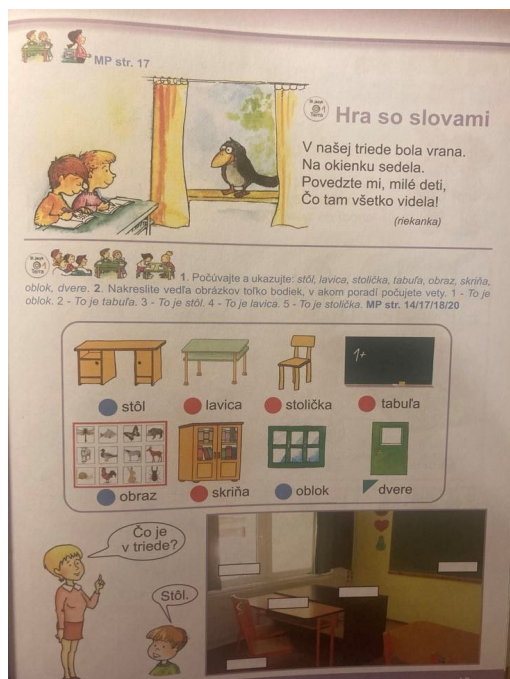
anyanyelvű gyermekek szlovák nyelvi ismerete iskolakezdetéskor eltérő szinten van. A nyelvileg vegyes összetételű családokból származó, valamint a vegyes, illetőleg államnyelvi dominanciájú környezetben szocializálódott gyermekek magasabb fokú szlovák nyelvi előismerettel rendelkeznek, mint a kizárólag magyar nyelven szocializálódott, illetve magyar többségű községekben élő társaik. A nyelvileg vegyes lakosságú vagy szlovákdomináns községekből származó gyermekek például, közösségi színtereken, üzletben, tömegközlekedési eszközökön is kapcsolatba kerülnek az államnyelvvel, míg a magyar többségű községekben a gyermekek szinte kizárólag csak az iskolában találkoznak a szlovák nyelvvel. Az adott régió nyelvi szerkezete tehát nem hagyható figyelmen kívül az oktatás során.

Gyermekek esetében a szlovák nyelv oktatásának első ciklusában a beszélt nyelvi kommunikáción van a hangsúly, a szlovák nyelvű írás és olvasás elsajátítása csak egy későbbi ciklusban lép be a szlovák nyelv oktatásába (Vančo, 2017, 283). A szlovák nyelv és szlovák irodalom állami tantárgyi programban az „alsó tagozat végére kimeneti követelményként 550–600 lexikai egység aktív használata és 300–350 szó passzív ismerete jelenik meg” (Vančo, 2017, 283).

A szlovák mint idegen nyelv oktatásakor figyelembe kell vennünk az anyanyelv elsajátítási és az idegen nyelv tanulási folyamatának a különbségeit. Az anyanyelv elsajátítása során a gyermek a nap nagy részében „folyamatos nyelvi fürdőben van” (Kozmács, 2019, 186), az elsajátítás játékos, felfedező, amely során a gyermek a saját hibáiból tanul. Az idegen nyelv tanulása során lényegesen kevesebb a nyelvi input, a tanulás a tanuló számára munka, amelyet a megfelelési kényszer is nehezít (Kozmács, 2019, 186).

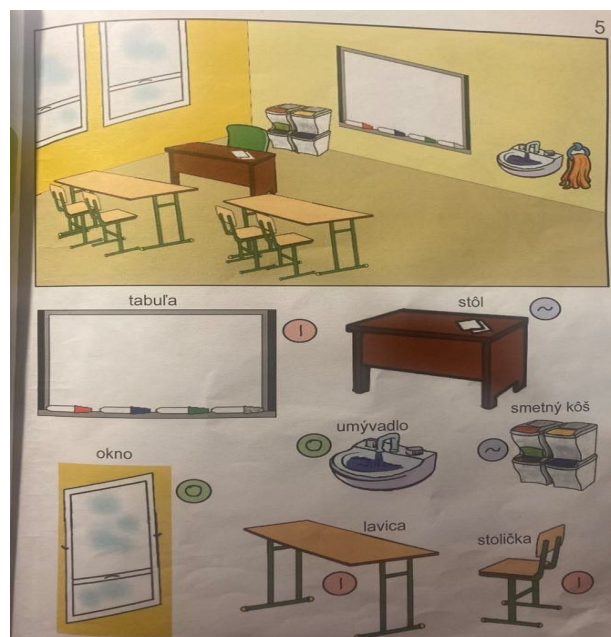
A szlovák mint idegen nyelv oktatásával kapcsolatban érdemes megvizsgálnunk az oktatás kezdeti szakaszában használt tankönyveket. Jelen írásom az általános iskolák 1. évfolyamában használatos *Ypsilon 1* (Halászová–Kovács, 2019) és a *Križom krážom. Slovenčina A1* (Kameníková–Ivoríková–Mošat'ová–Krchová–Tichá, 2018), valamint a *Živé obrázky 1* (Skabela–Bónová, 2024) tankönyveket vizsgálja.

Az *Ypsilon 1* tankönyv 2019-ben jelent meg. Az első évfolyamban használt 2 rész összesen 16 témakört dolgoz fel, melyek a következők: Köszönések és utasítások, Az iskolában, Ősz, Állatok, Az emberi test, A család, Tél, Öltözködés, Vendégségben, A mi házunk, Tavasz, Egészség, Zöldségek, Gyümölcsök, Közlekedés, Nyár. A tankönyvben – a célcsoport ismereteit figyelembe véve – kevés az írott szöveg, a tankönyv főként ábrákat tartalmaz, amelyekhez 1-1 szó vagy szókapcsolat tartozik. A tankönyv sok verset tartalmaz, minden témakörnél több vers olvasható. A nyelvtani nemet (*ten, tá, to*) eltérő színű karikákkal jelöli a tankönyv a főnevek előtt. Az Ősz, Tél, Tavasz, Nyár témakörök aktualitása szerinti elhelyezkedése képezi a témakörök sorrendjének fő vázát, és ezek közt kap helyet a többi tematikai egység. A tankönyv első része főként a főnevekre helyezi a hangsúlyt, a nyelvtani nem színekkel történő következetes megkülönböztetésével. A verseket leszámítva a főnevek a tankönyv e részében nem szerepelnek szókapcsolatokban, csupán az Ősz témakör tárgyalása során kell az egyes főneveket melléknevekhez (színekhez) kapcsolni, nyelvtanilag egyeztetni (24–26. oldal). E rész 5. fejezete foglalkozik igékkel is, egyes szám első személyben: *umývam sa, utieram sa, češem si* (40–41. oldal). A következő fejezet igéi egyes szám harmadik személyben olvashatók: *upratuje, nakupuje, vysáva, varí, pečie koláč, balí darček*, illetőleg szintén e fejezet tárgyalja az enyém (*môj, moja, moje*) birtokos névmások használatát (45. oldal). A 7. témakörben megjelenő igék egyes szám első személyben szerepelnek: *sánkujem sa, korčuľujem sa, lyžujem sa, kýmim vtáčiky, hrám hokej, staviam snehuliaka* (51. oldal). A tankönyv 2. része már rövid dialógusokat és meséket is tartalmaz, ám továbbra is a versek dominálnak.

Forrás: Halászová–Kovácsová, 2019, 15

A *Živé obrázky 1* tankönyv lényegesen kevesebb verset tartalmaz, az illusztrációk, a könyv grafikai megoldásai követhetőbbek, áttekinthetőbbek. A tárgyalt témakörök mindkét tankönyvben nagyon hasonlóak, sorrendjükben viszont megfigyelhetőek eltérések. A grammatikai nem (*ten*, *tá*, *to*) elkülönítését szintén eltérő ikonhasználattal oldja meg a tankönyv. Az igék egyes szám első, második és harmadik személyben is szerepelnek, viszont az egyes témakörök (a tankönyv végén levő fejezetet leszámítva) nem tárgyalják rendszerszerűen mindhárom személyben az egyes igéket. E tankönyv az *Ypsilon*nal összehasonlítva már az első fejezeteitől lényegesen több igével foglalkozik. A főneveket melléknévvel (színekkel) köti össze. Az egyes témakörök egyaránt foglalkoznak főnevekkel és igékkel is, s az egyes szavakat szókapcsolatokban tanítja (ige + főnév/ tárgy, főnév + melléknév).

Forrás: Skabela–Bónová, 2024, 5

A *Krížom krážom* tankönyv a már írni-olvasni tudó, illetőleg bizonyos szintű (anya)nyelvi tudatossággal rendelkező, idősebb célcsoportnak ajánlott. Főként külföldi tanulók szlováktanítása során használatos ez a tankönyv. A tankönyv szisztematikusan, rendszerbe foglalva foglalkozik az egyes nyelvtani jelenségekkel, az elméleti magyarázatot számos gyakorlat követi. A tankönyvben sok dialógus olvasható, az elméleti tudásanyag sok kitöltendő feladat révén gyakoroltatható.

A vizsgált három tankönyvből tehát a *Krížom krážom* idősebb kezdő célcsoportnak javasolt, akik anyanyelvi tudatossága magasabb szintű, s akik (más nyelv tanulási folyamata révén) már rendelkeznek nyelvtani ismeretekkel. A magyar tannyelvű általános iskolák az *Ypsilon*, illetőleg a *Živé obrázky* tankönyvcsaládot használják a szlovák nyelv oktatására. A gyermekeknek a szlovák nyelv tanulása során sok nehézséggel kell megküzdeniük, az oktatás során számos probléma felmerül. A tankönyvválasztáson kívül az alkalmazott oktatási módszerek szintén kulcsfontosságúak. A tanulók előismeretei, életkori jellemzői mellett nem hagyható figyelmen kívül a nyelvi környezet sem, amelyben a gyermekek szocializálódnak. A pozitív attitűd kialakításában a tankönyvön kívül a pedagógus is meghatározó.

Felhasznált szakirodalom:

Kozmács István (2019): *Az államnyelv oktatása a szlovákiai magyar tannyelvű általános iskolákban.* In: Magyar Nyelvőr, 143. évf., 2. sz., 184–195. Url: <http://nyelvor.c3.hu/period/1432/143205.pdf>

Vančo Ildikó (2017): A szlovák nyelv tanítása szlovákiai magyar tanítási nyelvű alapiskolákban. Általános helyzetkép. In: Magyar Nyelvőr, 141. évf., 3. sz., 272–291. Url: <http://nyelvor.c3.hu/period/1413/141302.pdf>.

További szakirodalom

Kozmács István – Vančo Ildikó: *A funkcionális alapú szlovák mint idegennyelv oktatás lehetőségei.* Url: <https://www.fss.ukf.sk/hu/47-tudomanyos-tevekenyseg/349-a-nyitrai-modell>

A vizsgált tankönyvek

Halászová Anita – Kováčsová Zuzana (2019): *Ypsilon*. 1. časť, Bratislava, Terra.

Halászová Anita – Kováčsová Zuzana (2020): *Ypsilon*. 2. časť, Bratislava, Terra.

Skabela Rózsa – Bónová Irena (2024): *Živé obrázky 1*. Kosihy nad Ipl'om, Skabela s.r.o.

Kamenárová Renáta – Španová Eva – Ivoríková Ľos Helena – Mošat'ová Michaela – Krchová Zuzana – Tichá Hana (2018): *Krížom Krážom. Slovenčina A1. 2.*, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava, Univerzita Komenského.